

خصوصی سازی شرکت نفت آرامکو و اثر آن بر اقتصاد عربستان

کد موضوعی: ۳۱۰

شماره مسلسل: ۱۴۷۴۱

اسفندماه ۱۳۹۴

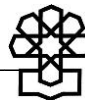
معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۵	۱. نگاهی به اقتصاد عربستان
۷	۲. نفت در عربستان
۱۲	۳. پیشینه شرکت آرامکو
۱۳	۴. ارزش دارایی های آرامکو
۱۷	۵. خصوصی سازی آرامکو
۲۰	۶. دیدگاه های متفاوت در خصوص طرح واگذاری آرامکو در بورس
۲۹	۷. ارزش دلاری آرامکو
۳۱	جمع بندی و نتیجه گیری
۳۳	منابع و مآخذ

خصوصی سازی شرکت نفت آرامکو و اثر آن بر اقتصاد عربستان

چکیده

عربستان درصدد یافتن راه‌هایی برای برطرف کردن نیازهای داخلی به انرژی و برقراری اقتصادی رقابتی است و از این رو با واگذاری توسعه انرژی‌های خورشیدی، گاز و حتی بخش بالادستی نفت به بخش خصوصی سعی دارد برای ایجاد یک اقتصاد رقابت‌پذیرتر و به پول تبدیل کردن منابع خود از هر تلاشی فروگذار نکند. یکی از این اقدامات اخیر عرضه سهام شرکت بزرگ نفتی آرامکو به بازار بورس برای خرید عمومی است.

جبران کسری بودجه، افت قیمت‌های نفت در جهان، سیاست اثرگذاری بیشتر در بازار نفت اوپک و افزایش سهم صادرات از جمله دلایل مطرح شدن استراتژی واگذاری سهام شرکت آرامکو به بازار بورس اعلام شده است. بی‌شک سیاست‌ها و اقدامات این چنینی عربستان بر بازار نفت اثرگذار خواهد بود و این طرح بر رویدادهای نفتی، مناسبات و سیاست‌های ایران و سایر کشورهای تولیدکننده نفت اوپک بی‌تأثیر نخواهد بود.

طرح کلی^۱ و واگذاری سهام^۲ شرکت آرامکو که در پنجم ژانویه سال جاری توسط محمدبن سلمان، وزیر دفاع و نایب ولیعهد عربستان سعودی مطرح شد، در واقع موجی از

1. Blueprint

2. Initial Public Opening (IPO)

ایده‌ها و طوفان فکری میان دست‌اندرکاران و سیاستگذاران حوزه انرژی کشورهای جهان بالاخص کشورهای همسایه این کشور، آمریکا، چین و روسیه ایجاد کرد. در این گزارش سعی شده است، ضمن اشاره به وضعیت کلی اقتصاد عربستان و جایگاه نفت در آن، جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و ژئوپلیتیکی اثر واگذاری سهام بزرگ‌ترین شرکت نفتی این کشور در بورس مورد بررسی قرار گیرد.

مقدمه

عربستان سعودی یک سلطنت مطلقه است که حتی کشور را به نام یک خاندان نامگذاری کرده است و ۷ هزار عضو از دودمان سلطنتی آل سعود، به تمامی کشور حکم می‌رانند. در این کشور حزب سیاسی، پارلمان و انتخابات وجود ندارد. اما دین از قدرتمندترین نهادهای جامعه است.

بعد از حمله صدام به کویت، ملک فهد در سال ۱۹۹۲ فرمان ملوکانه‌ای صادر کرد که به قانون اساسی عربستان سعودی^۱ مشهور است. در این فرمان وظایف و مسئولیت‌های حاکم مشخص شده و طبق آن، شاه باید مطابق قرآن و سنت فرمان راند. همچنین قرآن و سنت به‌عنوان قانون اساسی کشور معرفی شده‌اند. نظام دادرسی و نیروی انتظامی (شرطه) آن کشور موظف به اجرای قانون‌های امر به معروف و نهی از منکر هستند. هر چند خانواده پادشاهی سلطه کامل سیاسی بر عربستان سعودی دارند اما پادشاه باید برای بیشتر تصمیم‌هایی که می‌گیرد، تأیید علما و رهبران دینی کشور را داشته باشد. این گروه به‌صورت هفتگی با شاه دیدار می‌کنند و بیشتر آنها به خاندان

1. Basic Law of Saudi Arabia

بزرگ الشیخ وابسته هستند که از نوادگان محمدبن عبدالوهاب بنیانگذار فرقه وهابیت هستند.^۱ علما در عربستان نقش مسلط در نظام آموزشی و قضایی دارند.^۲

در عربستان سعودی در رأس حکومت مرکزی، پادشاه قرار دارد که ریاست همه قوا در دست اوست و فرمان‌های ملوکانه مبنای قانونگذاری کشور را تشکیل می‌دهد. شاه همچنین مقام نخست‌وزیری (ریاست شورای وزیران) را برعهده دارد.^۳ این کشور از ۱۳ ایالت یا استان تشکیل شده که در رأس هر کدام از آنها، یکی از شاهزادگان سعودی فرمان می‌راند. البته همه مردان بالغ حق تظلم‌خواهی داشته و می‌توانند مستقیماً شکایات خود از دیگران را از طریق یک ملاقات سنتی قبیله‌ای که به مجلس معروف است تقدیم شاه نمایند.^۴ عربستان تنها کشور اسلامی است که شریعت در آن مدون نشده و نظام قضایی مدرن ندارد. قضات در آن کشور قدرت تصمیم‌گیری مستقل براساس برداشت خود از فقه حنبلی را دارند.^۵

تمرکز مشارکت سیاسی در خاندان پادشاهی سبب عدم رضایت عمومی شده و تلاش‌های مختصری در جهت گسترش مشارکت سیاسی در این کشور صورت گرفته از جمله در سال ۱۹۹۳ شورای مشورتی^۶ عربستان افتتاح شد که مشتمل بر رئیس و ۶۰

1. Gerhard Robbers (2007). *Encyclopedia of world constitutions, Volume 1*. p. 791. ISBN 0-8160-6078-9.

2. Fouad Farsy (1992). *Modernity and tradition: the Saudi equation*. p. 29. ISBN 978-1-874132-03-5.

3. Library of Congress, Federal Research Division (2006). "Country Profile: Saudi Arabia"

4. Marshall Cavendish (2007). *World and Its Peoples: the Arabian Peninsula*. pp. 92-93. ISBN 978-0-7614-7571-2.

5. Robert W. Hefner (2011). *Shari'a Politics: Islamic Law and Society in the Modern World*. p. 58. ISBN 978-0-253-22310-4.

6. Consultative Council

عضو است که همگی توسط پادشاه انتخاب می‌شوند. عدم رضایت از شورای مشورتی سبب شد که در سال ۲۰۰۳ مجمع سالیانه گفتگوی ملی^۱ تشکیل شود که به متخصصان و روشنفکران برگزیده اجازه اظهارنظر عمومی درباره موضوعات جاری کشور داده شد. در سال ۲۰۰۵ نیز اولین انتخابات شهرداری در سراسر کشور برگزار شد. اما زنان اجازه شرکت در انتخابات را نداشتند. در سال ۲۰۰۹ ملک عبدالله مجموعه‌ای از اصلاحات را با انتصاب افراد معتدل‌تری در رأس دادگاه‌ها و پلیس مذهبی به پیش برد و اولین معاون وزیر زن نیز منصوب شد.^۲ در سال ۲۰۱۱ و با آغاز ناآرامی‌ها در کشورهای عربی، ملک عبدالله کمک‌هایی به ارزش ۳۶ میلیارد دلار برای شهروندان سعودی در نظر گرفت که ۱۰/۷ میلیارد دلار آن به خانه‌سازی اختصاص یافته است.^۳ در همان سال ملک عبدالله مجموعه کمک‌هایی به ارزش ۹۳ میلیارد دلار دیگر شامل (۵۰۰ هزار خانه جدید) ارائه کرد و در کنار آن ۶۰ هزار شغل امنیتی جدید ایجاد شد.^۴ در حالی که مردان فقط اجازه حضور در انتخابات شهرداری‌ها که در سال ۲۰۱۱ برگزار شد را داشتند پادشاه سعودی اعلام کرد که زنان اجازه رأی دادن در انتخابات سال ۲۰۱۵ را خواهند داشت.^۵

این گزارش از سه بخش اصلی تشکیل شده است: در بخش اول نگاهی اجمالی به

1. National Dialogue Forum annual

2 "History of Arabia". *Encyclopædia Britannica*.

3 Saudi ruler offers \$36bn to stave off uprising amid warning oil price could double". *The Daily Telegraph* (London). 24 February 2011.

4 "Saudi Arabia's king announces huge jobs and housing package". *The Guardian*. Associated Press. 18 March 2011

5 "Saudis vote in municipal elections, results on Sunday". *Oman Observer*. Agence France-Presse. 30 September 2011. Archived from the original on 14 December 2011.

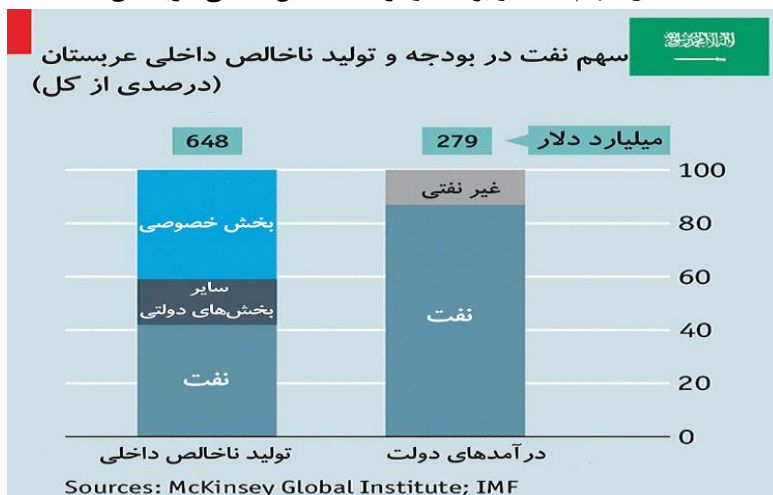

اقتصاد عربستان و جایگاه نفت در آن ارائه شده است. در بخش دوم پیشینه شرکت آرامکو و ارزش دلاری آن بررسی شده و در بخش آخر دیدگاه‌های متعدد در خصوص طرح خصوصی‌سازی شرکت بزرگ نفتی آرامکو مطرح شده است.

۱. نگاهی به اقتصاد عربستان

نفت ۹۰ درصد از صادرات کشور و بخش عمده درآمد دولت را تشکیل می‌دهد.

شکل سهم نفت در بودجه و تولید ناخالص داخلی عربستان

اقتصاد کشور شدیداً وابسته به کارگران خارجی است به طوری که حدود ۸۰ درصد شاغلان بخش خصوصی، غیرسعودی هستند.^۱ صنعت نفت حدود ۴۰ درصد تولید ناخالص داخلی عربستان را تشکیل داده و درآمد سرانه این کشور (تخمین سال ۲۰۱۵) حدود ۵۳۱۴۹ دلار براساس برابری قدرت خرید دوازدهمین در دنیاست.^۲ از سال ۲۰۰۳ خدمات کلیدی مانند عرضه آب شهری، برق، ارتباطات و بخشی از آموزش و بهداشت، کنترل ترافیک و گزارش تصادفات، خصوصی‌سازی شده^۳ و از سال ۲۰۰۵ عربستان به عضویت سازمان تجارت جهانی (WTO) پذیرفته شد. از سال ۱۹۷۰ عربستان برنامه‌های پنج‌ساله توسعه داشته که هدف آنها ساخت شهرک‌های صنعتی به‌منظور تلاش برای تنوع‌بخشی به اقتصاد و ایجاد شغل به‌ویژه برای جوانان تحصیلکرده سعودی است. آماری از فقر در عربستان در دسترس نیست و دولت به‌شدت با هرگونه تلاش برای جمع‌آوری آمار درباره توزیع درآمد مخالفت می‌کند.^۴ عربستان در سال ۲۰۱۳ رتبه سی‌وچهارم توسعه انسانی را در اختیار داشت.^۵

در عربستان از افرادی که تابعیت این کشور را دارند، زکات دریافت می‌شود و از افرادی که تبعه این کشور نیستند، مالیات اخذ می‌گردد. نرخ مالیات بر درآمد افراد و شرکت‌های سرمایه‌ای ۲۰ درصد است و نرخ زکات بر درآمد شهروندان سعودی ۲/۵

1. Peter Coy (16 July 2014). "Online Education Targets Saudi Arabia's Labor Problem, Starting With Women."

2. "Saudi Arabia". International Monetary Fund.

3. Abdel Aziz Aluwaisheg (29 September 2014). "When privatization goes wrong". *Arab News*.

4. "Poverty Hides Amid Saudi Arabia's Oil Wealth". NPR.

5. "2014 Human Development Report Summary" (PDF). United Nations Development Programme. 2014. pp. 21–25.

درصد است. البته نرخ مالیات مربوط به مؤدیان مالیاتی که در فعالیتهای سرمایه‌گذاری در گاز طبیعی مشغول هستند، ۳۰ درصد و برای مؤدیانی که در تولید نفت و دیگر مواد هیدروکربوری فعالیت می‌کنند ۸۵ درصد است.^۱ نکته مهم اینکه حجم درآمدهای مالیاتی عربستان، در هیچ یک از اسناد عربی و انگلیسی بودجه و یا پایگاه‌های داده‌ای وزارت مالیه یا مؤسسه پولی عربستان سعودی (بانک مرکزی) و حتی پایگاه‌های داده‌های بین‌المللی مثل بانک جهانی موجود نیست.

در سند بودجه تنها کل درآمدهای دولت بدون تفکیک فصول آن و حتی بدون بیان میزان درآمدهای ناشی از نفت بیان می‌گردد. مؤسسه جدوی^۲ که یک بانک سرمایه‌گذاری در عربستان است، در گزارش تحلیلی خود در خصوص بودجه سال ۲۰۱۵ عربستان، پیش‌بینی می‌کند که ۸۳ درصد درآمدهای دولت در این سال مالی ناشی از درآمدهای نفتی است. این مؤسسه نیز تصریح می‌کند که میزان درآمدهای نفتی (قیمت نفت، میزان تولید و میزان صادرات) به صورت رسمی گزارش نمی‌شود.

۲. نفت در عربستان

در سال ۱۹۳۸ ذخایر نفتی در شرق عربستان کشف شد و از سال ۱۹۴۱ استخراج نفت توسط شرکت آمریکایی آرامکو^۳ آغاز شد. در سال ۱۹۷۲ عربستان کنترل ۲۰ درصد شرکت آرامکو را در اختیار گرفت و در سال ۱۹۷۳ ملک فیصل رهبری تحریم نفت بر

1. <https://dzit.gov.sa/en/>

2. Jadwa

3. Aramco (Arabian American Oil Company)

ضد کشورهای غربی به منظور حمایت از جنگ مصر و سوریه با اسرائیل را برعهده گرفت. اما دو سال بعد توسط برادرزاده‌اش ترور شد. در سال ۱۹۸۰ عربستان مالکیت کامل آرامکو را برعهده گرفت.^۱

از سال ۱۹۷۶ عربستان با داشتن ۱۶ درصد ذخایر اثبات شده نفت،^۲ بزرگ‌ترین صادرکننده نفت است که بیشترین ظرفیت تولید نفت خام را نیز دارد. با وجود تولید محدود گاز در عربستان، این کشور در رتبه چهارم ذخایر قابل استحصال گاز دنیا با ظرفیت ۲۹۴ تریلیون فوت مکعب در سال ۲۰۱۵ قرار گرفته است. حجم عظیم صادرات نفت عربستان انبوهی از ارزشهای خارجی را در اختیار این کشور قرار داده که مدیریت آن نیاز به سازوکار خاصی دارد.

مؤسسه پولی عربستان سعودی^۳ (SAMA) بانک مرکزی پادشاهی عربستان سعودی است که می‌توان آن را دریایی از ارزشهای خارجی دانست. این مؤسسه وظیفه مدیریت ارزشهای خارجی کشور را برعهده داشته و از سال ۱۹۸۶، SAMA رژیم نرخ ارز را با لنگر دلار میخکوب کرده است. قبل از تأسیس SAMA (از سال ۱۹۲۶) بانک عربستان هلند^۴ که بخشی از مؤسسه تجاری هلند^۵ بود، ذخایر طلا و درآمد نفت پادشاهی عربستان سعودی را نگهداری می‌کرد. بانک عربستان هلند در واقع بانک مرکزی

1. Al-Rasheed, pp. 136–137.

۲. مجموع ذخایر تثبیت شده نفت جهان در پایان سال ۲۰۱۲، به ۱۶۶۸/۹ میلیارد بشکه رسید. در این سال سه کشور ونزوئلا، عربستان سعودی و کانادا در مجموع با سهمی ۴۴/۲ درصد بیشترین میزان ذخایر نفت جهان را در اختیار داشتند و سهم ذخایر ونزوئلا ۱۷/۸ درصد، عربستان سعودی ۱۵/۹ درصد و کانادا ۱۰/۴ درصد بوده است. (ترازنامه انرژی، ۱۳۹۱).

3. SAUDI ARABIAN MONETARY AGENCY

4. Saudi Hollandi Bank

5. Netherland Trading Society

غیررسمی^۱ عربستان بود (SWFI, 2014).

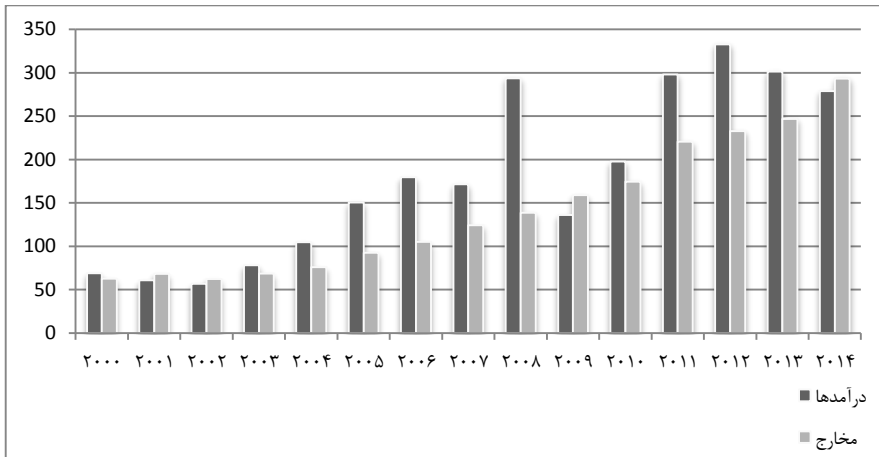
درآمدهای دولت از طریق وزارت مالیه تجمیع شده و در حساب‌هایی (حساب جاری دولت، ذخایر دولت، سپرده‌های تخصیص یافته برای پروژه‌های دولتی) نزد مؤسسه پولی عربستان سعودی نگهداری می‌شود. از میان این سه حساب، حساب جاری و حساب مربوط به سپرده‌های تخصیص یافته برای پروژه‌های دولتی جنبه عملیاتی دارد و حساب ذخایر دولت محلی است برای درآمدهای مازاد دولت.

درواقع درآمدهای مازاد دولت به‌عنوان ذخایر دولت نزد بانک مرکزی سپرده‌گذاری می‌شود و بانک مرکزی نیز این وجوه را در بازارهای مالی خارجی سرمایه‌گذاری می‌کند. در این چارچوب درآمدهای مازاد دولت وارد اقتصاد عربستان نمی‌شود. در مقابل این ذخایر به دولت این امکان را می‌دهد که در شرایط کاهش درآمدهای نفتی و بروز کسری بودجه، مخارج مورد نیاز خود را تأمین کند.

درآمد و مخارج عملکردی دولت عربستان در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۴ در نمودار زیر نشان داده شده است. در طی این سال‌ها به‌واسطه وجود درآمدهای نفتی، دولت عربستان عموماً با مازاد درآمد روبرو بوده است.

نمودار مقایسه درآمد و مخارج دولت عربستان

(میلیارد دلار)

در سال ۲۰۱۴ درآمد کل دولت ۲۷۸/۹ میلیارد دلار (۳۷ درصد تولید ناخالص داخلی) و مخارج کل دولت ۲۹۳/۳ میلیارد دلار (معادل ۳۹ درصد تولید ناخالص داخلی) بوده است که نشان از کسری ۱۴/۴ میلیارد دلاری دارد که اولین کسری بودجه از سال ۲۰۰۰ میلادی تاکنون است. البته در بودجه سال ۲۰۱۴ میزان درآمد و مخارج کل تصویب شده دولت ۲۲۸ میلیارد دلار بوده است. افزایش ۶۵/۳ میلیارد دلاری (معادل ۲۸/۷ درصد کل مخارج) مخارج دولت نسبت به میزان مصوب در بودجه سال ۲۰۱۴ براساس گزارش وزارت مالیه مربوط به مخارج پرداختی اضافی به پروژه توسعه حرمین شریفین و سایر پروژه‌های توسعه‌ای و خدماتی و کمک‌های بین‌المللی بوده است.

در بودجه سال ۲۰۱۵ درآمد کل ۱۹۰/۷ میلیارد دلار پیش‌بینی شده است که نشان از کاهش ۱۶/۳۵ درصدی درآمدهای دولت نسبت به درآمد مصوب دولت در بودجه

۲۰۱۴ و کاهش ۳۱/۶۲ درصدی آن نسبت به عملکرد درآمدهای دولت در سال ۲۰۱۴ دارد.

در بودجه سال ۲۰۱۵، مخارج دولت ۲۲۹/۳ میلیارد دلار تصویب شده است که اندکی (نیم درصد) بیش از مخارج مصوب در بودجه سال ۲۰۱۴ و ۲۱/۸ درصد کمتر از عملکرد مخارج سال ۲۰۱۴ می‌باشد (وزارت المالیه، ۲۰۱۴). کسری بودجه تخمینی سال ۲۰۱۵ براساس درآمدهای تخمینی و مخارج مصوب ۳۸/۶ میلیارد دلار می‌باشد. این کسری به‌راحتی از طریق انباشت دارایی‌های خارجی مؤسسه پولی عربستان سعودی (بانک مرکزی عربستان) تأمین خواهد شد.

در مجموع اطلاعات اندکی درباره فعالیت‌های SAMA منتشر می‌شود و می‌توان آن را به‌عنوان یک صندوق محتاط شناخت که تمایل کمی برای سرمایه‌گذاری در سایر بخش‌هایی غیر از اوراق کوتاه‌مدت دولت‌های غربی دارد. بانک مرکزی عربستان در پایان سال ۲۰۱۴، بیش از ۷۰ درصد دارایی‌های خود را در بازارهای مالی سرمایه‌گذاری کرده است میزان سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم آن تا سال ۲۰۱۳ حدود ۲۶ میلیارد دلار بوده است. این درحالی است که ارزش سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم قطر در سال ۲۰۱۳ حدود ۲۸/۶ میلیارد دلار، کویت ۶۰/۷ میلیارد دلار و امارات متحده عربی ۶۱/۹ میلیارد دلار بوده است (ارزش سرمایه‌گذاری خارجی ایران در سال ۲۰۱۲ حدود ۲/۸ میلیارد دلار برآورد شده است).^۱

۳. پیشینه شرکت آرامکو

زمان آغاز به کار شرکت سعودی آرامکو به ۲۹ مه ۱۹۳۳ برمی‌گردد. در آن هنگام دولت عربستان سعودی با انعقاد قراردادی انحصاری با شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا، امتیاز اکتشاف نفت در عربستان سعودی را به آن شرکت واگذار کرد. شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا، این امتیاز را به یک شرکت کاملاً وابسته به خود، به نام شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا غربی (کاسوک) انتقال داد. از آنجا که این شرکت توفیقی در اکتشاف نفت به دست نیاورد، در سال ۱۹۳۶ میلادی ۵۰ درصد از امتیاز اکتشاف نفت عربستان را به شرکت نفت تگزاس واگذار کرد.

پس از نزدیک به چهار سال کاوش بی حاصل در اکتشاف نفت، نخستین موفقیت در سال ۱۹۳۸ و در محل هفتم حفاری در منطقه دمام، واقع در چندمایی شمال شهر ظهران به دست آمد و از این رو این چاه نفت، دمام شماره ۷ نامیده می‌شود. اکتشاف این چاه و استخراج نفت آن که بالغ بر ۱,۵۰۰ بشکه در روز می‌شد، شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا غربی را به ادامه مسیر و رسیدن به شکوفایی مصمم ساخت.^۱

در سال ۱۹۴۴ شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا - عربستان، نام خود را به شرکت نفتی عربستان - آمریکا یا «آرامکو» تغییر داد. در سال ۱۹۴۸ شرکت استاندارد اوپیل نیوجرسی ۳۰ درصد و شرکت «سوکونی و کیوم» معادل ۱۰ درصد از سهام این شرکت را خریداری کردند و به این ترتیب شرکت استاندارد اوپیل کالیفرنیا و شرکت نفت تگزاس به عنوان سرمایه‌گذار در یکدیگر ادغام شدند و هر یک سهمی برابر ۳۰ درصد را به خود

1. Aramco Company, Encyclopedia Britanica. Retrieved from <http://www.britannica.com/topic/Aramco>

اختصاص دادند.

در سال ۱۹۵۰، ملک عبدالعزیز بن آل سعود با تهدید به ملی کردن تأسیسات نفت کشور، شرکت آرامکو را وادار ساخت تا سود حاصل از فروش نفت را به صورت مساوی و پنجاه - پنجاه میان شرکت و دولت عربستان تقسیم کند. چند سال پیش از این ماجرا نیز جریان مشابهی برای شرکت‌های نفتی آمریکایی در ونزویلا روی داده بود. دولت ایالات متحده آمریکا با به کار بستن آنچه «ترفند طلایی» خوانده می‌شد، میزان سودی را که شرکت‌های وابسته به آرامکو در نتیجه تقسیم سودهای نفتی با آل سعود از دست داده بودند، به صورت تخفیف مالیاتی به آنها اعطا کرد.

در سال ۱۹۷۳، دولت عربستان سعودی ۲۵ درصد از سهام آرامکو را از آن خود ساخت و این رقم را تا سال ۱۹۷۵ به ۶۰ درصد افزایش داد، تا سال ۱۹۸۰ کنترل کامل شرکت آرامکو را به دست گرفت. در ماه نوامبر سال ۱۹۸۸، شرکت نفتی عربستان - آمریکا، نام خود را به شرکت نفت عربستان سعودی یا سعودی آرامکو تغییر داد.^۱

۴. ارزش دارایی‌های آرامکو

شرکت نفت عربستان سعودی در سال ۲۰۱۴، به میزان ۳/۵ میلیارد بشکه یعنی تقریباً ده میلیون بشکه در روز نفت تولید و ۲/۵ میلیارد بشکه آن را صادر کرده است. آرامکو با این میزان تولید، نه تنها بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت دنیاست، بلکه با داشتن ۲۶۰ میلیارد بشکه ذخیره نفت خام اثبات شده، بیشترین ذخایر نفت دنیا را دارد. همین آمار و ارقام نشان می‌دهد، اگر قرار باشد روزی سهام این شرکت کامل

1. <https://fa.wikipedia.org/>

فروخته شود، ارزشمندترین شرکت دنیا خواهد بود. منابع هیدروکربوری در اختیار آرامکو بیش از ده برابر ذخایر اکسون موبیل، بزرگ‌ترین شرکت خصوصی نفت دنیاست که ارزش کنونی آن ۳۲۳ میلیارد دلار است. بنابر گزارش فایننشال تایمز، تحلیلگران ارزش کل آرامکو را ۱۰ تریلیون دلار تخمین زده‌اند.

در جدول ۱ دارایی‌های بخش پایین‌دستی و بالادستی آرامکو در سال ۲۰۱۴ و شرکای خارجی آن در سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۷ ارائه شده است.

جدول ۱. دارایی‌های پایین‌دستی آرامکو

دارایی‌های بخش پایین‌دستی آرامکو			
هزار بشکه در روز	شریک	درصد	پالایشگاه‌های سعودی
۵۵۰	-	۱۰۰	راس تنوره
۲۴۰		۱۰۰	یانبو
۱۲۰		۱۰۰	ریاض
۹۰		۱۰۰	جده
۴۰۰	اکسون موبیل	۵۰	سمریف، یانبو
۳۰۵	شل	۵۰	سصریف، جوبیل
۴۰۰	سومیتومو	۳۷/۵	پترورایغ، رایغ
۴۰۰	توتال	۶۲/۵	ستورپ، جوبیل
۴۰۰	سینوپک	۶۲/۵	یسرف، یانبو
۲۹۰۵		-	کل داخلی
هزار بشکه در روز	درصد		شرکای خارجی در پالایشگاه‌ها
۱۰۶۵	شل	۵۰	موتیوا (آمریکا)
۶۶۹		۶۳/۴	اس. اوپل (کره)
۴۴۰	شل	۱۴/۹۶	شوا شل (ژاپن)
۲۴۰	اکسون، اس پک	۲۵	فوجیان (چین)
۲۴۱۴			کل خارجی

دارایی‌های بخش پایین‌دستی آرامکو			
هزار بشکه در روز	شریک	درصد	پالایشگاه‌های سعودی
۵۳۱۹	جمع کل داخلی + خارجی		
هزار تن در سال			شرکای خارجی پتروشیمی سعودی
۲۴۰۰	سومیتومو	۳۷/۵	پترورابغ، رابغ
۳۲۲۰	دو (Dow)	۵۰	صدرا، جوبیل (۲۰۱۵-۲۰۱۶)
۲۶۰۰	سومیتومو	۳۷/۵	رابغ ۲، رابغ (۲۰۱۶-۲۰۱۷)
۸۲۲۰		کل مشارکت خارجی در پتروشیمی (۲۰۱۷)	
بخش بالادستی آرامکو، ۲۰۱۴			
۲۶۱/۱ میلیارد بشکه	ذخایر نفت خام و میعانات		
۱۲ میلیون بشکه در روز	ظرفیت تولید نفت		
۹/۵۳ میلیون بشکه در روز	تولید نفت خام		
۶/۹۷ میلیون بشکه در روز	صادرات نفت خام		
۱/۲۹ میلیون بشکه در روز	تولید مایعات گاز طبیعی		
۰/۹۰ میلیون بشکه در روز	صادرات مایعات گاز طبیعی		
۲۹۴ تریلیون فوت مکعب	ذخایر گازی		
۱۱/۳۰ میلیارد فوت مکعب در روز	گاز خام و تصفیه نشده به نیروگاه‌های گازی		

مأخذ: هفته‌نامه میس، ژانویه ۲۰۱۶.

شرکت آرامکو همواره محافظ دارایی‌های بالادستی خود بوده است و بدون مشارکت و یا سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های بین‌المللی در دارایی‌های کلیدی، کنترل دقیقی بر تولید نفت و گاز خود را داشته است. در سال‌های اخیر، شرکت‌های پایین‌دستی آرامکو سرمایه‌گذاری‌های مشترکی با شرکت‌های خارجی در تعدادی از پروژه‌ها داشته‌اند (در جدول ۱ قابل مشاهده است).

علاوه بر توسعه سرمایه‌گذاری‌های بزرگ مشترک پایین‌دست در داخل عربستان، شرکت آرامکو دارایی سهامداران شرکت‌های پالایش در خارج از کشور را خریداری کرده

است. این مشارکت، شرکت را ملزم کرده است تا در مورد دارایی‌های به اشتراک گذاشته شده خود در پایین دست شفاف‌تر عمل کند.

سرمایه‌گذاری عربستان از طریق شرکت آرامکو در پالایشگاه‌های خارجی با سهم این شرکت و شرکای خارجی آن در جدول ۱ مشاهده می‌شود. مجموع ظرفیت پالایش نفت آرامکو با احتساب ۲/۹ میلیون بشکه در روز در داخل و ۲/۴ میلیون بشکه در روز در خارج از عربستان معادل ۵/۳ میلیون بشکه در روز است که در منطقه در رتبه اول قرار دارد.

در پی افت شدید قیمت نفت از ژوئن ۲۰۱۴ تاکنون، آرامکو نیز مشابه سایر شرکت‌های ملی تولیدکننده نفت، تحت تأثیر کاهش قیمت نفت قرار گرفته است و به همین جهت با وجود آنکه پروژه‌های اصلی خود را لغو نکرده، پروژه‌های جدیدی نگرفته است و در تلاش است تا پروژه‌های دیگر را نیز به تعویق بیندازد.

از دیگر اقدامات شرکت می‌توان به مذاکره با بانک‌ها برای افزایش وام ۵ میلیارد دلاری برای تکمیل پروژه یسرف نام برد. علاوه بر این، این شرکت به دنبال وام‌های ۷-۱۰ ساله به منظور آزاد کردن سرمایه برای پروژه یانبو^۱ است. این پروژه با مشارکت سینوپک چین در حال اجراست. بنابر اظهارات امین ناصر، مدیر اجرایی آرامکو، این شرکت ۱۰۰ میلیارد دلار برای توسعه گاز و گازسوز کردن نیروگاه‌های برق هزینه خواهد کرد. (هفته‌نامه میس)^۲، در جدول ۲ فهرست شرکت‌های در انتظار فاینانس انرژی در عربستان آمده است.

1. Yanbu

2. "Aramco Seeks \$5bn Yasref Funds Taking Total Over \$20bn", 18 Dec. 2015

جدول ۲. شرکت‌های در انتظار فاینانس انرژی در عربستان

تاریخ	شرکت	منبع (Source)	هدف	میلیارد دلار
تضمین شده				
مارس ۲۰۱۳	SEC	سُکوک	پروژه ربیق ۲	۲
آوریل ۲۰۱۳	آرامکو/ Dow	سُکوک	پروژه صدرا	۲
ژانویه ۲۰۱۴	SEC	سُکوک	پروژه‌های سرمایه‌ای	۱/۲
مارس ۲۰۱۴	SEC	وزارت دارایی	پروژه‌های سرمایه‌ای	۱۳/۲
آوریل ۲۰۱۴	SEC	اعتبار	پروژه‌های سرمایه‌ای	۲/۵
مارس ۲۰۱۵	آرامکو	اعتبار	حصول (Acquisition)	۱۰
مارس ۲۰۱۵	آرامکو/سومیتومو	JBIC, PIF etc	پروژه ربیق ۲	۵/۲
ژوئن ۲۰۱۵	آرامکو/ توتال	SIDF	استقراض ارزانتر	۰/۵
دسامبر ۲۰۱۵	SEC	K-Exim	پروژه‌های سرمایه‌ای	۳
دسامبر ۲۰۱۵	SEC	NCB, Samba	پروژه‌های سرمایه‌ای	۰/۷
فروخته شده				
آوریل ۲۰۱۵	آرامکو/ سومیتومو	حق خرید سهام جدید	پروژه ربیق ۲	۱/۹
دسامبر ۲۰۱۵	آرامکو	بانک‌ها	سرمایه آزاد	۵
جمع کل				۴۷/۲

مأخذ: هفته‌نامه میس.

۵. خصوصی‌سازی آرامکو

محمد بن سلمان، معاون ولیعهد عربستان سعودی و رئیس شورای جدید امور اقتصادی و توسعه پادشاهی سعودی با مصاحبه خود در مجله اکونومیست به تاریخ ۷ ژانویه ۲۰۱۶ و اعلام این که شرکت آرامکو به عرضه اولیه عمومی سهام (IPO)^۱ می‌اندیشد، صنعت نفت را با شوک مواجه کرد.

شرکت آرامکو در حالی که مراقب بود تا با اظهارات محمدبن سلمان تضادی نداشته باشد، به سرعت اقدام به تعدیل انتظارات کرد. در ۸ ژانویه، این شرکت بیانیه مطبوعاتی‌ای منتشر کرد که در حال بررسی گزینه‌های مختلف برای مشارکت عمومی گسترده از طریق واگذاری درصد مناسبی از سهام این شرکت و یا فهرستی از شرکت‌های تابعه پایین‌دستی آن است.

کمی بعد، مدیرعامل آرامکو در مجله هفتگی شرکت با نام «خورشید عربی» در تاریخ ۱۳ ژانویه نوشت: «گزینه‌های مختلفی در نظر گرفته شده است، از جمله واگذاری درصدی مناسب از سهام شرکت آرامکو با حفظ منافع دولتی حاکم شامل واگذاری بخش‌های پایین‌دستی صنعت نفت نظیر پالایشگاه‌های نفتی و مجتمع‌های پتروشیمی». خالد الفالح، مدیرعامل آرامکو اظهار داشته است، عرضه سهام در پادشاهی سعودی در دست بررسی است و وقت کافی نبوده که بهترین راه ارائه شود. پادشاهی سعودی احتمال عرضه بخشی از سهام به بورس‌های خارجی را در دست بررسی دارد. در این مرحله طرح مشخصی برای عرضه سهام وجود ندارد. بررسی‌ها در حال پیشرفت است. ملاحظات جدی وجود دارد و این کار زمان می‌برد.

وی در مورد تعارض احتمالی میان منافع حکومت سعودی و منافع سرمایه‌گذاران خارجی در این مورد گفته است: «ما اطمینان می‌دهیم که هیچ تعارضی [میان منافع حکومت سعودی و منافع سهام‌داران خصوصی] وجود نخواهد داشت و این دو در کنار هم به همزیستی متقابل ادامه خواهند داد. نگران نیستیم که یکی از این دو [حکومت و سهام‌داران] در کار دیگری مداخله کند».^۱

1. "Saudi Arabia Could List Production Assets in Aramco IPO", Retrieved from

جای تعجب نیست که بیانیه ۸ ژانویه آرامکو، باعث گمانه‌زنی‌هایی در مورد نیت آرامکو در قبال شرکت‌های پایین‌دستی‌اش شود. فهد التركي، اقتصاددان ارشد سرمایه‌گذاری جادوا ریاض به بلومبرگ گفت: «با توجه به اندازه شرکت آرامکو، فروش شرکت‌های پایین‌دستی در ابتدای کار محتمل به نظر می‌رسد».

بسیاری از کارشناسان بازار انرژی معتقدند که دولت عربستان هرگز «گوهر تاج خود» (آرامکو) را از دست نخواهد داد و در عوض، برنامه‌های بلندمدت فروش سهام امپراتوری گسترده پالایش و پتروشیمی آرامکو را سرعت می‌بخشند، که ارزش آن ده‌ها میلیارد دلار تخمین زده شده و در سال ۲۰۱۵ مجموع تولید آن به ۸/۲ میلیون تن رسیده است.

البته باید توجه داشت که بسیاری از دارایی‌های پایین‌دستی آرامکو به صورت مشارکت خارجی است. بنابراین فرآیند واگذاری نیاز به بازنگری قراردادهای حقوقی میان آرامکو و شرکای خارجی دارد.

به عبارت دیگر، عرضه سهام شرکت آرامکو در بورس شتاب‌زده نخواهد بود و این ایده که عربستان سعودی احتمالاً می‌خواهد کنترل خود را بر منابع نفتی خود از دست بدهد، بسیار دور از ذهن است.

۶. دیدگاه‌های متفاوت در خصوص طرح واگذاری آرامکو در بورس

الف) خصوصی‌سازی در عربستان

تصمیم مقامات عربستان سعودی مبنی بر واگذاری بخش‌هایی از شرکت بزرگ نفتی آرامکو موجب شگفتی فعالان اقتصادی و سیاسی و شرکت‌های فعال حوزه نفت و گاز شده است، زیرا احتمالاً مشکلات زیادی پیش روی فروش شرکتی که به شدت از اسرار خود محافظت می‌کند، وجود خواهد داشت. اگر رهبران عربستان سعودی در مورد طرح خود مصمم باشند، این امر می‌تواند به‌عنوان نقطه عطفی برای عربستان سعودی به‌شمار رود.

خبر عرضه عمومی اولیه تغییری در روند نزولی قیمت نفت ایجاد نکرد. این سیاست که براساس توصیه‌های مؤسسه مشاوره اقتصادی مکنزی و دستورات جانشین ولیعهد محمدبن سلمان اجرا خواهد شد، به اعتقاد کارشناسان به‌عنوان بخشی از یک بسته اصلاحات اقتصادی وسیعی است که هدف آن متحول کردن اقتصاد غیرقابل رقابت عربستان سعودی است. براساس برآورد مکنزی، واگذاری بخش‌هایی از این شرکت، می‌تواند عایدات غیرنفتی سعودی را افزایش و وابستگی آینده آن به درآمد نفت را کاهش دهد. این اصلاحات همچنین باید شامل حذف یارانه‌ها گردد، چنانچه ریاض از ماه گذشته در این زمینه سیاست‌هایی را آغاز کرده است که مهمترین آنها افزایش قیمت گاز و فرآورده‌های نفتی برای همه مصرف‌کنندگان می‌باشد.

مقامات سعودی مدعی هستند، قرار نیست کنترل دولت بر این شرکت از بین برود، بلکه این اقدام را بخشی از مجموعه اقدامات اصلاحی می‌دانند که برخی از آنها تا مدتی پیش قابل تصور هم نبود. اصلاحات مورد اشاره سعودی‌ها علاوه بر خصوصی‌سازی

آرامکو، شامل مواردی چون کاهش یارانه‌ها و نیز وضع مالیات‌های جدید و بیرون کشیدن دولت از بخش‌های زیادی از اقتصاد می‌شود. برخی تحلیلگران غربی، با یادآوری سیاست‌های اقتصادی مارگارت تاچر، نخست‌وزیر سابق انگلیس، چنین تغییراتی در عربستان را انقلاب تاچری آل سعود نامیده‌اند.

دولت عربستان تصمیم گرفته یارانه آب، برق و سوخت را هم کاهش دهد و در نتیجه ظرف مدت ۵ سال مردم عربستان باید قیمت غیریارانه‌ای را برای آب و برق و سوخت بپردازند و احتمالاً به شهروندان فقیرتر به‌جای یارانه، پول مستقیم پرداخت خواهد شد.

براساس «برنامه تحول ۲۰۲۰»، دولت سعودی قصد دارد جایگزین‌های نفت را توسعه دهد و به‌شدت صورتحساب‌های دولت را که به شکل مزایای بیکاری هستند، کاهش دهد. علاوه بر آرامکو، سهام دیگر شرکت‌های دولتی از مخابرات گرفته تا نیروگاه‌های برق و هواپیمایی ملی نیز در صف فروش قرار دارند.

بسیاری از کشورهای تولیدکننده نفت، بخشی از سهام شرکت‌های نفتی ملی‌شان را واگذار کرده‌اند، اما عمدتاً به‌دلیل اهمیت در اختیار داشتن کنترل کامل منابع نفتی برای دولت‌های عضو اوپک هیچ کدام از کشورهای عضو اوپک تاکنون این اقدام را انجام نداده‌اند. با توجه به این نکته که عربستان سعودی بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت جهان است و تنها دارنده ظرفیت تولید مازاد با حجم بسیار زیاد به‌شمار می‌رود، افشای دقیق فعالیت‌های آرامکو یک افشاسازی بزرگ در صنعت نفت خواهد بود.

اما تاریخ نشان داده است که عربستان سعودی و سایر تولیدکنندگان اوپک مایل نیستند جزئیات زیادی از ارقام و اطلاعات مربوط به ذخایر و تولیدات خود را اعلام کرده

و در دسترس عموم قرار دهند. بحث بر روی داده‌های اوپک به دهه‌های پیشین باز می‌گردد، جایی که سوءظن‌ها بر پایه افزایش ناگهانی ذخایر، رسوایی‌های گاه و بی‌گاه مانند موردی که کویت در سال ۲۰۰۶ درگیر آن بود و تغییرات ۱۰۰ درصد ذخایر برای همه اعضا در هر سال که تعداد کمی از آنها اثبات گردید، بنا نهاده شد. در صورت به فروش گذاشتن عمومی آرامکو، عربستان با چالش جدی افشای حقایق درباره صحت وجود ۲۶۰ میلیارد بشکه ذخایر نفتی این کشور و همچنین میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام شده و میزان سودآوری شرکت مواجه خواهد شد، اگرچه در یک واگذاری منطقه‌ای در ریاض، مقامات سعودی می‌توانند الزامات افشاسازی را تاحدی که آرامکو ملزم به گزارش باشد محدود نمایند. اما یک عرضه عمومی اولیه بین‌المللی که به اعتقاد رئیس آرامکو برای واگذاری کل شرکت الزامی است، نیاز به گزارش‌های شفاف و با استانداردهای بالا دارد.

اگر تفکرات عربستان سعودی به حدی تغییر کرده باشد که اجازه مالکیت بخشی از آرامکو را به عموم بدهد، ممکن است سرمایه‌گذاری‌های خارجی را هم در صنعت نفت عربستان وارد کند، امری که برای بیش از سه دهه امکان‌پذیر نبود. آخرین باری که عربستان سعودی اجازه ورود سرمایه‌گذاران خارجی را داد با انگیزه افزایش تولید گاز و در پی بحران نفتی اواخر دهه ۱۹۹۰ و افت شدید قیمت جهانی نفت بود.

عربستان درصدد یافتن راه‌هایی برای برطرف کردن نیازهای انرژی داخلی با واگذاری توسعه انرژی‌های خورشیدی، گاز و حتی بخش بالادستی نفت به بخش خصوصی است که این امر با برنامه محمدبن سلمان برای ایجاد یک اقتصاد رقابت‌پذیرتر

و به پول تبدیل کردن منابع کشور انطباق دارد و البته این طرح در خاندان سلطنتی با مقاومت‌هایی روبرو شده است.

در نگاه اولیه، طرح خصوصی‌سازی بخشی از شرکت آرامکو سعودی یک تصمیم اقتصادی است که از نیاز به درآمد بیشتر در دوره جدیدی که قیمت نفت در آن بسیار کم است نشئت می‌گیرد، اما همواره در چنین رویدادهای کم‌نظیر و حائز اهمیتیتی در خاورمیانه و خلیج فارس، عوامل سیاسی از نقش قابل توجهی برخوردارند و تعیین می‌کنند که عرضه عمومی اولیه انجام شود یا خیر.

ظاهراً تمایل جانشین ولیعهد عربستان سعودی عامل کلیدی این اتفاق خواهد بود تا به جهان نشان دهد او درصدد انجام تحول در بخش انرژی این کشور است. محمد، که تنها ۳۰ سال سن دارد، نظارت بر جنگ یمن را نیز برعهده دارد و به دلیل تجربه کم و ناتوانی در انجام دو مأموریت در حوزه اقتصاد و جنگ به‌طور همزمان، مورد انتقاد قرار گرفته است. به گفته یکی از فعالان مطرح صنعت نفت و گاز در منطقه خلیج فارس، طرح عرضه عمومی آرامکو مشخصاً ایده او بوده است و موجب شده تا با این طرح فعالان اقتصادی و سیاسی و آحاد جامعه عربستان او را بیشتر جدی بگیرند. این منبع اضافه کرده است که محمد تمایل واقعی برای تحول بخش نفت و گاز دارد و بر این اساس در چند روز گذشته قیمت سوخت در عربستان را افزایش داده است که در پی این سیاست برخی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس نیز از وی تبعیت کردند.

نکته قابل توجه اینکه به‌نظر می‌رسد دولت سعودی برای بقای خود چاره‌ای جز اصلاحات اقتصادی نداشته باشد. عربستان با در کنار هم قرار دادن سه ستون، خود را حفظ کرده است: با وهابیونی که اعتبار اسلامی خود را از پرده‌داری حرمین شریفین در

مکه و مدینه به دست می‌آورند، با جمعیتی که در ازای بذل و بخشش به حکومت مطلقه تن می‌دهند و با آمریکایی که در ازای ثبات در بازارهای نفت، از عربستان دفاع می‌کند. اما هر سه این ستون‌ها در حال فرسوده شدن هستند.

اتحاد با مخالفان داخلی، تهدیداتی را به همراه دارد زیرا آنها خوراک فکری گروه‌های افراطی را فراهم می‌کنند و حتی مانع انجام اصلاحات معتدل اجتماعی می‌شوند. همچنین کاهش قیمت نفت که ۹۰ درصد درآمد دولت عربستان را تشکیل می‌دهد، امکان بذل و بخشش به سبک قبل را سلب می‌کند و آمریکا تقریباً در حال جدا شدن از خاورمیانه است. به عبارت دیگر، مدل اقتصادی قدیمی این کشور دیگر نمی‌تواند جمعیت رو به افزایش و ناکارآمد را تحمل کند.

با این حال به نظر می‌رسد دولت سعودی تمرکز خود را بر بیکاری در این کشور که به بمب ساعتی تشبیه می‌شود معطوف کرده است و انتظار می‌رود تا سال ۲۰۳۰ تعداد بیکاران به ۲/۲ میلیون نفر برسد.

ب) رقابت با ایران در جذب سرمایه‌گذاری خارجی

عامل دیگری که می‌تواند در اجرایی شدن طرح خصوصی‌سازی آرامکو نقش مهمی داشته باشد، فرش قرمزی است که ایران برای شرکت‌های نفتی جهان پهن کرده است. یک تحلیلگر غربی می‌گوید: «مشخص است که مقامات سعودی از این ایده که ایران توجه صنایع زیادی را به خود معطوف کرده است ناخشنود هستند، بنابراین با طرح پیشنهاد عرضه عمومی اولیه آرامکو تلاش می‌کنند این توجهات را از فرصت‌های بالادستی ایران دور کنند».

عرضه عمومی اولیه آرامکو می‌تواند نشانگر تمایل رهبران سعودی برای ارتباط نزدیک‌تر با غرب و به‌خصوص ایالات متحده باشد، آن هم زمانی که این کشور در جنگ با یمن، از ایران و فعالیت مجدد شیعیان در منطقه نگران است و احساس آسیب‌پذیری می‌کند. اما هنوز هم تا شفافیت، راه زیادی باقی است و اگر مقامات سعودی می‌خواهند غرب در خصوصی‌سازی آرامکو وارد شود، محتمل‌ترین سناریو براساس گفته‌های منابع مختلف در منطقه این است که عرضه عمومی اولیه مختص به بخش‌های پایین‌دستی آرامکو باشد و بخش‌های بالادستی کماکان در اختیار سرمایه‌گذاران سعودی باقی خواهد ماند. برخی از کارشناسان نفت و گاز معتقدند: «امکان ندارد سعودی‌ها اجازه دهند خریداران غربی بخش‌های حساس آرامکو را در اختیار بگیرند».

درواقع عربستان سعودی به جهان اعلام داشته است که آماده است بخش‌هایی از باارزش‌ترین دارایی خود (آرامکو) که برای سرمایه‌گذاری بسیار ارزشمند و جذاب است را واگذار کند. اهمیت این موضوع از این جهت دوچندان می‌شود که همزمان ایالات متحده و اتحادیه اروپا آماده می‌شوند تحریم‌های خود علیه ایران را تعلیق کنند. سعودی‌ها تلاش می‌کنند مقداری از توجه را از رقیبانشان بردارند و همچنین پیام مثبتی به متحد قدیمیشان ایالات متحده بفرستند و این موضوع شاید موجب جدیت عربستان در واگذاری بخش‌هایی از آرامکو به سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شود. عربستان طی ماه‌های اخیر عمدتاً در حوزه‌های مختلف نظامی و سیاسی سیاست‌های خصمانه زیادی علیه ایران و منافع آن در منطقه اتخاذ نموده است. در حوزه اقتصادی با اعمال نفوذ در اوپک و ادامه روند عرضه نفت اوپک و به تبع آن پایین نگه داشتن قیمت به رویارویی اقتصادی با ایران برخاسته است و شاید این سیاست اخیر را بتوان دومین مورد تقابل

اقتصادی علیه ایران قلمداد کرد. از این منظر، با توجه به قیمت‌های پایین نفت خام که سرمایه‌گذاری در بخش بالادستی نفت و گاز به‌زعم شرکت‌های معتبر بین‌المللی در میان‌مدت چندان به‌صرفه نیست، عربستان قصد دارد با طرح واگذاری آرامکو توجه سرمایه‌گذاران را به‌خود جلب کند تا احتمال موفقیت ایران در اجرای دور جدید قراردادهای نفتی موسوم به IPC را به حداقل برساند.

ممکن است عربستان همزمان با شروع مذاکرات ایران با شرکت‌های بزرگ نفتی پیرامون پروژه‌های نفت و گاز، به عرضه عمومی اولیه آرامکو سرعت بخشند. اما همان‌طور که اشاره شد تردیدهای جدی نسبت به توانایی جانشین ولیعهد در بازسازی بخش نفت و جنگ با یمن به‌طور همزمان وجود دارد.

ج) شیادی بازار بورس

شیادی بازار بورس روشی ناشناخته برای کسب سودهای عظیم مالی نیست. معروف‌ترین نمونه‌های آن در سال ۱۸۱۴ در دو نوبت رخ داد؛ بار نخست، انتشار خبر جعلی مرگ ناپلئون که بازار بورس لندن (سیتی) را به هم ریخت و بار دوم، خبر جعلی شکست دوک ولینگتون، فرمانده ارتش بریتانیا، در جنگ واترلو با ناپلئون که به کاهش شدید ارزش سهام انجامید. کانون‌های معین مالی و به‌طور مشخص ناتان روچیلد، صراف بزرگ لندن، از این ماجرا سودهای عظیم بردند.

شیادی بازار بورس در دهه‌های پسین سده نوزدهم و در تمامی دوران سده بیستم میلادی تا به امروز کاملاً مرسوم بوده است. برخی کودتاها و شورش‌های غیرقابل توضیح به‌ویژه در آمریکای جنوبی و آفریقا را از این طریق می‌توان توضیح داد. فلان کمپانی

دارای امتیاز استخراج معدن طلا در فلان کشور، هدف رقبای توطئه‌گر قرار می‌گیرد. در کشور فوق، کودتا و هرج و مرج رخ می‌دهد. کمپانی فوق ورشکست می‌شود و سهام آن به ثمن بخش در بورس به فروش می‌رسد. طراحان ماجرا سهام را می‌خرند و سپس امنیت و ثبات را به حوزه فعالیت کمپانی بازمی‌گردانند. سهام افزایش چشمگیر می‌یابد و سودهای بادآورده عظیم نصیب طراحان این بازی می‌شود. برخی کمپانی‌های نامدار جهان، به‌ویژه رویال داچ شل (در حوزه انرژی) و ریوتینتو (در حوزه استخراج معادن) و اچ. اس. بی. سی. (در حوزه بانکداری)، به این‌گونه شیادی‌ها و دستکاری (مانیپولاسیون) سیاسی در بورس شهره‌اند.

آیا بحرانی که به شکلی عجیب و سریع با اعدام شیخ نمر باقر النمر، در روابط ایران با سعودی آفریده شد و حمله مشکوک به کنسولگری سعودی در مشهد و آتش‌سوزی در سفارت سعودی در تهران به آن دامن زد و موج بحران دیپلماتیک کنونی را آفرید، ربطی به خصوصی‌سازی «گران‌ترین کمپانی نفت و گاز جهان» دارد؟ آیا کانون‌هایی که «شیادی بازار بورس» حرفه کهن آنهاست، می‌کوشند با ایجاد بحران در روابط عربستان با ایران، نیازهای کاذب نظامی - مالی برای آل سعود ایجاد کنند و از این طریق فرآیند خصوصی‌سازی آرامکو را سرعت دهند؟ آیا مشتاقان سهام آرامکو می‌خواهند از طریق ایجاد این بحران سهام صدها میلیارد دلاری آرامکو را به حداقل قیمت ممکن کاهش دهند؟ آیا در پس حوادث کنسولگری سعودی مشهد و سفارت سعودی در تهران شبکه‌هایی است که طی سالیان متمادی با کنش‌های مشکوک مالی به‌ویژه در حوزه نفت و گاز ایران و عراق پیوند خورده‌اند و به‌عنوان کارگزاران ایرانی مافیایی فراملیتی عمل می‌کنند و از خصوصی‌سازی آرامکو سودهای عظیم و کلان خواهند برد؟

د) جهانی بودن منابع انرژی

مسئله بین‌المللی کردن ذخایر انرژی از قبل هم مطرح بوده و برخی از کارشناسان غربی حوزه انرژی پیش‌تر این ادعا را مطرح کرده‌اند که اصولاً دلیلی وجود ندارد که با ارزش‌ترین منابع انرژی جهان، به‌طور مثال گاز که به‌طور عمده در خلیج فارس و حوزه پارس جنوبی ایران متمرکز شده، به‌دلیل واقع شدن در یک قلمرو جغرافیایی مشخص متعلق به یک کشور خاص باشد. این فرضیه همواره در قالب تئوری مطرح بوده اما تاکنون هیچ نوع تصویری برای اجرایی شدن این مسئله وجود نداشته است. علیرغم نقش بورس به جذب سرمایه‌های کوچک، در واقع همیشه کنترل شرکت‌های بزرگ در اختیار نهادهای بزرگ مالی بوده است. می‌توان خصوصی‌سازی آرامکو را به منزله تلاش عربستان به‌دنبال غیرمنطقه‌ای کردن بزرگ‌ترین کمپانی نفتی دنیا دانست. برخی‌ها این اقدام ریاض را با اقدامی که روسیه از سال ۲۰۰۲ شروع کرده است، مقایسه می‌کنند به این معنی که روسیه «روس نفت» را تأسیس کرد و سهام آن را در بازار عرضه کرد. اما این اقدام قابل مقایسه با آرامکو نیست زیرا در درجه اول روسیه از این طریق سهام خود را عمدتاً به بازارهای داخلی عرضه کرد و هدفش جذب بخش خصوصی کشور و پول مردم در حوزه نفت بود و در درجه دوم کل درآمد روس نفت در حدود پنج میلیارد دلار است در حالی که درآمد سالیانه آرامکو حدود ۴۰۰ میلیارد دلار ارزیابی می‌شود.^۱

۱. عبدالله، شهبازی، «فروش سهام آرامکو، اولین گام عربستان برای فروپاشی اوپک»، ایران آنلاین، کد خبر ۵۵۶۴۸، ۱۳۹۴/۱۰/۲۳ برگرفته از سایت www.ion.ir/export.

۷. ارزش دلاری آرامکو

فایننشال تایمز درخصوص ارزش دلاری آرامکو اعلام داشته است که اگر ذخایر نفتی تقریباً ۲۶۰ میلیارد بشکه‌ای شرکت آرامکو را ملاک عمل قرار دهیم که تقریباً ۱۰ برابر ذخایر نفتی شرکت اکسون موبیل آمریکا در نقاط مختلف جهان است، یا اگر تولید روزانه حدود ۱۰ میلیون بشکه‌ای را در نظر بگیریم، که بیش از مجموع تولید همه شرکت‌های آمریکایی است، این شرکت سعودی بزرگ‌ترین شرکت نفتی جهان محسوب می‌شود.

به همین دلیل است که اعلام خبر عرضه سهام این شرکت دولتی در بازار بورس اینچنین عجیب به نظر می‌رسد. در شرایط فعلی عربستان درحال بررسی گزینه‌ها برای «مشارکت عموم در سهام این شرکت از طریق عرضه سهام آن در بازارهای بورس» است که به صورت عرضه کل گروه یا عرضه یکی از شرکت‌های تابعه آن انجام خواهد شد. براساس برآورد ایندپندنت، ارزش دلاری آرامکو «تریلیون‌ها دلار» است. این رقم موجب می‌شود تا آرامکوی عربستان هم‌ردیف با ارزش‌ترین شرکت‌های جهان و حتی بالاتر از شرکت اپل^۱ با ۶۰۰ میلیارد دلار ارزش قرار بگیرد. براساس میزان ذخایر نفتی این شرکت و با استفاده از یک روش ارزشگذاری محافظه‌کارانه (احتساب قیمت ۱۰ دلار برای هر بشکه نفت) ارزش آرامکو به بیش از ۲/۵ تریلیون دلار می‌رسد. اما اگر سهام شرکت آرامکو در بورس عرضه شود، براساس ارزشگذاری‌هایی که بر شرکت‌های دولتی مشابه اعمال شده، احتمالاً ارزش آن تنها حدود ۱۰۰ میلیارد دلار برآورد خواهد شد. شرکت روس نفت روسیه یک نمونه مشابه است. این شرکت روسی بزرگ‌ترین

تولیدکننده نفت در روسیه و یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های نفتی در جهان است. تولید روزانه نفت این شرکت روسی به ۵ میلیون بشکه می‌رسد که بسیار بالاتر از تولید شرکت شورون است. با این حال این شرکت در بازار بورس تنها ۳۵ میلیارد دلار ارزشگذاری شده که بسیار کمتر از ارزش ۱۶۰ میلیارد دلاری شرکت شورون است.

ارزش شرکت پترولیو برازیلیرو حتی کمتر است و به ۲۳ میلیارد دلار می‌رسد. این درحالی است که این شرکت تقریباً تمامی جنبه‌های صنعت نفت برزیل را در کنترل خود دارد. در بین تمامی شرکت‌های بزرگ نفتی وابسته دولت‌ها، تنها شرکت‌های چینی‌ای نظیر پتروچاینا ارزش بازاری بالایی دارند و ارزش آنها به صدها میلیارد دلار می‌رسد.

اما دلیل این ارزشگذاری پایین چیست؟ یک دلیل ریسک سیاسی است. سرمایه‌گذاران همیشه نگران هستند که دولت‌ها منافع خود را به منافع سهام‌داران این شرکت‌ها ترجیح دهند. دلیل دیگر عدم وجود شفافیت و در برخی موارد فساد است.

در مورد شرکت آرامکو، به‌نظر جیسون بوردوف، رئیس مرکز سیاست‌های جهانی انرژی در دانشگاه کلمبیا، برخی‌ها «سؤالاتی را در مورد حجم واقعی» ذخایر نفتی شرکت آرامکو مطرح کرده‌اند. عربستان هرگز به‌صورت رسمی میزان ذخایر نفتی این شرکت را اعلام نکرده است. بیشتر جزئیات مربوط به ذخایر نفتی آرامکو سرّی هستند.^۱

محمد الصبان، تحلیلگر نفتی مستقل و مشاور ارشد سابق وزارت نفت سعودی، کل قیمت کمپانی آرامکو را ۱۰ تریلیون دلار تخمین زده است. براساس خبر وال استریت جورنال، حتی اگر مقدار کمی از سهام آرامکو، شامل تولیدات و ذخایر آن، به بازار عرضه شود حجم مالی آن عظیم‌تر از قدرت بورس درحال رشد سعودی، است.

۱. خبرگزاری تسنیم، بیستم دی‌ماه ۱۳۹۴.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

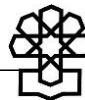
برخی کارشناسان درخصوص بررسی تحولات دهه‌های گذشته اعلام داشته‌اند که عرضه عمومی اولیه آرامکو علی‌رغم تمام صحبت‌هایی که از آن می‌شود انجام نخواهد شد و یا نهایتاً به شکل بسیار محدودی اجرا می‌شود. در اواخر دهه ۱۹۹۰ عربستان سعودی از یک طرح پر حرف و حدیث و جنجالی خود پرده برداشت و آن استخراج گاز طبیعی در عربستان بود که در زمان معرفی بسیار بیشتر از طرح فعلی از آن صحبت شده و وعده‌های فراوانی توسط ولیعهد عبدالله داده شد، اما در نهایت بخش بسیار کوچکی از آن عملی شد. مشابه با طرح عرضه عمومی اولیه آرامکو، عرضه گاز طبیعی نیز برای مقابله با کاهش قیمت نفت وضع شده بود که تا کمتر از ده دلار در هر بشکه کاهش یافته بود. در ارائه اولیه طرح استخراج گاز، عربستان ادعا می‌کرد به دنبال جذب شرکت‌های بزرگی چون اکسون موبیل، رویال داچ شل و توتال جهت سرمایه‌گذاری‌های ده‌ها میلیون دلاری در زمینه توسعه ذخایر گاز عربستان و ساخت واحدهای پتروشیمی، برق و آب شیرین است، اما علی‌رغم سال‌ها کار سنگین، کل طرح با خروج بیشتر شرکت‌های سرمایه‌گذار پایان یافت.

درواقع، عرضه گاز هیچ‌گاه انجام نشد زیرا وزیر نفت و شرکت آرامکو هیچ‌گاه خواهان انجام آن نبودند. بهبود قیمت نفت در سال‌های بعد از ۲۰۰۰ باعث شد برخی از انگیزه‌های پیرامون ذخایر گازی آرامکو از بین برود.

شبهات این دو موقعیت این است که قیمت نفت همانند تجربه گذشته پایین است و اگر به قیمت مناسب خود بازگردد، ممکن است مقامات سعودی را تشویق کند تا این ایده را رها کنند و یا در مسیر انجام آن سنگ‌اندازی کنند.

علاوه بر این، در منطقه خلیج فارس نیز موارد مشابهی که موجب جلب توجه شرکت‌های بزرگ نفتی شد وجود دارد که هیچ وقت عملی نشدند. شاید شناخته شده‌ترین آنها پروژه کویت باشد که پس از حمله عراق در دهه ۱۹۹۰ به منظور تشویق شرکت‌های بین‌المللی نفتی برای سرمایه‌گذاری میلیاردی در توسعه میدان‌های نفتی در مرزهای شمالی این کشور با عراق صورت گرفت. اما پس از بیش از یک دهه کش و قوس این پروژه هم با شکست مواجه شد. همواره این تردید و سوء ظن وجود داشت که کویته‌ها شرکت‌های نفتی را بازخوانند تا از محافظت سیاسی برخوردار شوند اما پس از سرنگونی رژیم صدام در ۲۰۰۳ این امر ضرورتی نداشت.

آرامکو اولین شرکت بزرگ ملی نفت نیست که خصوصی می‌شود اگرچه در خاورمیانه بزرگ‌ترین و اولین نمونه است. پتروبراس از برزیل (پنج سال پیش به ارزش ۷۰ میلیارد دلار فروخته شد)، روسنفت از روسیه و مجموعه‌ای از سه شرکت بزرگ چینی نمونه‌هایی از این دست بوده‌اند. عربستان هرگز به صورت رسمی میزان ذخایر نفتی این شرکت را اعلام نکرده است. بیشتر جزئیات مربوط به ذخایر نفتی آرامکو سری هستند. سرمایه‌گذاران همیشه نگران هستند که دولت‌ها منافع خود را به منافع سهام‌داران این شرکت‌ها ترجیح دهند. بنابراین از شفافیت گریزان می‌شوند. در واقع طرح واگذاری آرامکو در بازار بورس عمومی، تکرار استراتژی دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ برای تضمین سهم بازار آمریکا و سرمایه‌گذاری عربستان در پالایشگاه‌های تگزاس و لوئیزیانا است. آرامکو هم‌اکنون در حال سرمایه‌گذاری در نیروگاه‌های چین تا اندونزی است. آسیا ۷۰ درصد از نفت صادراتی عربستان را وارد می‌کند. گروهی دیگر معتقدند که ارزش آرامکو به بیش از ۲/۵ تریلیون دلار می‌رسد. اما اگر سهام شرکت آرامکو در بورس عرضه

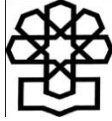

شود، براساس ارزشگذاری‌هایی که بر شرکت‌های دولتی مشابه اعمال شده، احتمالاً ارزش آن تنها حدود ۱۰۰ میلیارد دلار برآورد خواهد شد.

منابع و مآخذ

1. Fouad Farsy (1992). *Modernity and tradition: the Saudi equation*. ISBN 978-1-874132-03-5.
2. Gerhard Robbers (2007). *Encyclopedia of world constitutions, Volume 1*. ISBN 0-8160-6078-9.
3. Library of Congress, Federal Research Division (2006). "Country Profile: Saudi Arabia"
4. Marshall Cavendish (2007). *World and Its Peoples: the Arabian Peninsula*. ISBN 978-0-7614-7571-2.
5. Robert W. Hefner (2011). *Shari'a Politics: Islamic Law and Society in the Modern World*. p. 58. ISBN 978-0-253-22310-4.
6. National Dialogue Forum annual
7. "History of Arabia". *Encyclopædia Britannica*.
8. Saudi ruler offers \$36bn to stave off uprising amid warning oil price could double". *The Daily Telegraph* (London). 24 February 2011.
9. "Saudi Arabia's king announces huge jobs and housing package". *The Guardian*. Associated Press. 18 March 2011
10. "Saudis vote in municipal elections, results on Sunday". *Oman Observer*. Agence France-Presse. 30 September 2011. Archived from the original on 14 December 2011.
11. Peter Coy (16 July 2014). "Online Education Targets Saudi Arabia's Labor Problem, Starting With Women."
12. "Saudi Arabia". International Monetary Fund.
13. Abdel Aziz Aluwaisheg (29 September 2014). "When privatization goes wrong". *Arab News*.
14. "Poverty Hides Amid Saudi Arabia's Oil Wealth". NPR.
15. "2014 Human Development Report Summary" (PDF). United Nations Development Programme. 2014.

16. <https://dzit.gov.sa/en/>
17. MEES, Weekly Energy, Economic & Geopolitical Outlook, Vol. 59. No. 02, January 15, 2016.
18. Petroleum Intelligence Weekly, Vol LV , No.2 , January 18, 2016.
17. Energy Compass, Vol 27 , No.2 , January 15, 2016.
18. <http://www.saudiaramco.com/en/home/our-business.html>.
19. BP, Annual Statistical Review of World Energy, 2015.

شماره مسلسل: ۱۴۷۴۱

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: خصوصی‌سازی شرکت نفت آرامکو و اثر آن بر اقتصاد عربستان

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه انرژی)

تهیه و تدوین: زهرا جعفری

همکار: میثم پیله‌فروش

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، فریدون اسعدی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. شرکت آرامکو

۲. واگذاری سهام

۳. عربستان

۴. محمدبن سلمان

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۱۲/۱۵